

**“XAYOLNING IJTIMOIYLASHTIRILGAN SHAKLLARI: ORZU,
FANTAZIYA VA IDEALLAR”**

Ismatova Sharofat Urol qizi
O‘ZBEKISTON-FINLANDIYA
PEDAGOGIKA INSTITUTI

Annotatsiya: Xayol inson ongining eng murakkab va ko‘p qirrali jihatlaridan biri bo‘lib, uning ijtimoiylashtirilgan shakllari – orzu, fantaziya va ideallar – insonning hayotiy faoliyati va ijtimoiy munosabatlarida muhim o‘rin tutadi. Ushbu tushunchalar insonning ichki dunyosini boyitib, uning tashqi muhit bilan munosabatini shakllantiradi, shuningdek, shaxsning maqsadlari va intilishlarini belgilaydi. Xayolning ijtimoiylashtirilgan shakllari nafaqat individual psixologik jarayonlar, balki jamiyatning madaniy, tarixiy va ijtimoiy kontekstlari bilan chambarchas bog‘liqdir.

Kalit so‘zlar: orzu, xayol, fantaziya, idea, jamiyat, madaniyat, shaxs, tarix, psixologik jarayonlar, munosabat, maqsad.

Orzu – bu insonning kelajakdagi maqsadlari va istaklari haqida tasavvurlari bo‘lib, u shaxsning hayotiy motivatsiyasini oshiradi. Orzu insonni harakatga keltiruvchi kuch sifatida har doim faoliyatga undaydi. Orzular odamning shaxsiy hayotidagi muhim voqealar, professional yutuqlar, oilaviy baxt va ijtimoiy mavqega erishish kabi ko‘plab sohalarda namoyon bo‘ladi. Orzular shuningdek, shaxsning o‘zini anglashida, o‘z imkoniyatlarini kashf etishida va yangi maqsadlarni belgilashida muhim rol o‘ynaydi. Orzu orqali inson o‘zining kelajagini tasavvur qiladi, shu bilan birga, unga erishish uchun zarur bo‘lgan harakatlarni rejalashtiradi. Fantaziya esa orzudan farqli o‘laroq, ko‘proq tasavvurlar va ixtirolar bilan bog‘liqdir. Fantaziya insonning ijodiy qobiliyatlarini namoyon etuvchi psixologik jarayon bo‘lib, u orqali shaxs yangi g‘oyalar, obrazlar va holatlarni yaratadi. Fantaziya insonning muammolarni hal qilishda, yangi imkoniyatlarni ko‘rishda va hayotdagi murakkab vaziyatlarga ijodiy yondashishda muhim vosita hisoblanadi. Fantaziyalar ko‘pincha real hayotdan farq qiluvchi, ammo shaxs uchun ma’naviy qoniqish va ruhiy dam olish manbai bo‘lib xizmat qiluvchi tasavvurlarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, fantaziya insonning orzulari va idealari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ularni yanada boyitadi va rivojlantiradi. Ideallar esa insonning ijtimoiy va axloqiy qadriyatlar tizimida muhim o‘rin tutadi. Ideal – bu shaxs yoki jamiyat tomonidan ma’qullangan, intilishga arzigulik mukammallik modeli bo‘lib, u shaxsning hayotiy yo‘nalishini belgilaydi. Ideallar shaxsning axloqiy me’yorlari, qadriyatlari va ijtimoiy normalariga asoslanadi. Ular insonning xulq-atvori, qarorlari va harakatlarini boshqaradi, shuningdek, jamiyatda ijtimoiy tartib va barqarorlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ideallar orqali shaxs

o'zining maqsadlarini aniqroq belgilaydi, o'zini rivojlantirishga intiladi va jamiyatda o'z o'rnini topadi.[1]

Orzu, fantaziya va ideallar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, insonning ijtimoiylashuvi jarayonida o'zaro ta'sir qiladi. Orzular insonning kelajak haqidagi tasavvurlarini ifodalaydi, fantaziya esa ushbu tasavvurlarni boyitib, yangi g'oyalar yaratadi, ideal esa bu jarayonlarni ijtimoiy va axloqiy mezonlar asosida tartibga soladi. Shu tariqa, xayolning ijtimoiylashtirilgan shakllari shaxsning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.[2]

Jamiyatning madaniy va tarbiyaviy muhitida orzu, fantaziya va ideallar shakllanadi va rivojlanadi. Har bir jamiyat o'zining tarixiy tajribalari, qadriyatlari va ijtimoiy tizimlariga muvofiq bu tushunchalarning o'ziga xos ko'rinishlarini yaratadi. Masalan, ma'lum bir davrda yoki madaniyatda orzular ko'proq moddiy farovonlikka erishish bilan bog'liq bo'lsa, boshqasida ular ma'naviy yuksalish va axloqiy mukammallikka intilish bilan ifodalanishi mumkin. Shu bois, xayolning ijtimoiylashtirilgan shakllari doimo o'zgarib turuvchi ijtimoiy jarayonlarning aksidir.[3]

Insonning shaxsiy tajribalari va ijtimoiy muhit uning orzu, fantaziya va idealari shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Oilaviy tarbiya, ta'lim muassasalari, do'stlar va jamiyatning boshqa institutlari shaxsning xayol dunyosini boyitadi va unga yo'l-yo'riq ko'rsatadi. Shu bilan birga, ijtimoiy muhitning salbiy ta'siri ham orzu va idealarning buzilishiga olib kelishi mumkin. Masalan, iqtisodiy qiyinchiliklar, siyosiy beqarorlik yoki ijtimoiy tengsizlik shaxsning kelajak haqidagi tasavvurlarini cheklashi yoki noto'g'ri yo'nalishga burishi mumkin.[4]

Orzu, fantaziya va ideallar shaxsning ruhiy salomatligini saqlashda ham muhim ahamiyatga ega. Ular insonning ichki dunyosini boyitib, stress va qiyinchiliklarga qarshi kurashishda yordam beradi. Orzular va fantaziyalar shaxsga ruhiy quvvat beradi, yangi maqsadlar sari intilishiga turtki bo'ladi. Ideallar esa shaxsning hayotiy yo'nalishini belgilab, unga ma'naviy barqarorlikni ta'minlaydi. Shu sababli, xayolning ijtimoiylashtirilgan shakllari shaxsning psixologik barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga xizmat qiladi. Zamonaviy jamiyatda orzu, fantaziya va idealarning o'zni yanada oshib bormoqda. Globalizatsiya, axborot texnologiyalari va madaniy almashinuv jarayonlari insonning xayol dunyosini kengaytirib, yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, bu jarayonlar yangi ijtimoiy muammolar va qarama-qarshiliklarni ham yuzaga keltirmoqda. Masalan, zamonaviy yoshlar orasida orzular va idealarning ko'pligi ba'zan ularni real hayotdan chetlashishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, orzu, fantaziya va idealarning ijtimoiylashtirilgan shakllarini to'g'ri boshqarish va yo'naltirish muhim ahamiyat kasb etadi.[5]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, xayolning ijtimoiylashtirilgan shakllari – orzu, fantaziya va ideallar – insonning shaxsiy va ijtimoiy hayotida muhim rol o'ynaydi. Ular

shaxsning ichki dunyosini boyitib, uning kelajakka bo'lgan intilishlarini belgilaydi, shuningdek, jamiyatning madaniy va ijtimoiy tizimlari bilan chambarchas bog'liqdir. Orzu insonni maqsad sari yetaklaydi, fantaziya yangi g'oyalar va imkoniyatlar yaratadi, ideal esa shaxsning axloqiy va ijtimoiy yo'nalishini belgilaydi. Shu tariqa, xayolning bu shakllari shaxsning ruhiy salomatligi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ularni to'g'ri rivojlantirish va boshqarish jamiyatning barqarorligi va taraqqiyoti uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdukarimov, S. (2018). "Inson psixologiyasi va uning ijtimoiy aspektlari". Toshkent: Fan va Texnologiya.
2. Rasulov, M. (2020). "Shaxs va jamiyat: psixologik tadqiqotlar". Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
3. Karimova, N. (2019). "Ijodkorlik va fantaziya psixologiyasi". Toshkent: Ilm Ziyo.
4. Tursunov, D. (2021). "Orzular va ularning shaxs hayotidagi o'rni". Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
5. Qodirov, A. (2017). "Axloqiy qadriyatlar va ideal tushunchasi". Buxoro: Buxoro Davlat Pedagogika Instituti.
6. Ergashev, B. (2019). "Ijtimoiy psixologiya: nazariya va amaliyot". Toshkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.
7. Saidova, L. (2022). "Shaxsning ijtimoiy rivojlanishida orzu va idealarning roli". Namangan: Namangan Davlat Universiteti Nashriyoti.